

A man with a beard and bruised face, wearing a green turtleneck, sits in a wicker chair. The background is a textured, mottled grey. The title 'ŠVEJKŮV NÁVRAT' is overlaid in large white letters.

ŠVEJKŮV NÁVRAT

TOMÁŠ VŮJTEK

KOMORNÍ
SCENA
ARENA

TOMÁŠ VŮJTEK

ŠVEJKŮV NÁVRAT

**Vy víte hovno, co je
revoluce, a děkujte
bohu, že to nevíte!**

Režie Ivan Krejčí

Dramaturgie Tomáš Vůjtek

Scéna Milan David

Kostýmy Marta Roszkopfová

Hudba Ondřej Švandrlík

Inspice Petr Pěnkava

Text sleduje Kamila Holaňová

Premiéra sobota 11. června 2022 v 18.30

Osoby a obsazení

Hašek Josef Kaluža

Šura Alena Sasinová-Polarczyk

Jarmila Tereza Cisovská

Longen Vojtěch Lipina

Xena Kristýna Panzenberger Krajičková

Detektiv / Redaktor Jan Lefner

Kuděj Vlastimil Burda

Hospodský / Legionář Jan Chudý

Langer Marek Cisovský

Mayer Vladislav Georgiev

Naše hra zachycuje události, které se skutečně staly, ale je docela možné, že se nestaly přesně tak, jak je předvádíme, zároveň je však možné, že je předvádíme přesně tak, jak se staly, protože v této hře je možné úplně všechno.

Lidé, místa, události

(jak se postupně objevují v textu hry)

Alexandra Gavrilovna Lvova (někdy též Lvová či Lvovová), zvaná Šura (1894 nebo 1896–1965), vlastním jménem Lydie Vasiljevna Malojaroslavceva (Hašek ji žertem v Praze představoval jako „kněžnu Lvovou, kterou zachránil před bolševiky“), pocházela z rodiny nemajetného ševce ve vesnici Petjakovo v sibiřském okrese. Ten jí jako tříletou prodal úředníkovi jménem Lvov, který zde prováděl soupis obyvatel. Na sklonku života, když redaktorovi Částkovi z ústeckého deníku *Průboj* diktovala své životní osudy, zmínila o svém dětství zcela odlišnou verzi: „**V Ufě jsem se narodila, chodila do školy, pracoval zde můj otec, pisář ve vinných skladech, který zemřel, když mi bylo sedm let.**“ S Haškem se potkala v ufské tiskárně, kde pracovala jako nakladačka. Hašek byl do Ufy poslán ve funkci ředitele tiskárny, aby řídil a vydával

časopis *Naše cesta (Naš put)*. Manželství uzavřeli v Krasnojarsku 15. 5. 1920, přičemž Hašek v dotazníku uvedl, že je svobodný. V textu satební smlouvy se uvádí, že „**Jaroslav Romanovič Hašek, velitel mezinárodního oddělení politického oddělení 5. armády, narozen 30. dubna 1883 v Praze, a Alexandra Gavrilovna Lvova, 1894, sazečka tiskárny Rudý střelec, dobrovolně vstupují do manželství a po vzájemné domluvě budou používat příjmení Hašek a Lvova**“.

Po Haškově smrti se Šura vdala za ruského emigranta, se kterým se seznámila na palubě parníku Kypros (byl to tentýž parník, na němž s Haškem připlula plnit revoluční poslání). Vzali se v roce 1927 a o dva roky později se jim narodil syn, ale jejich manželství nebylo šťastné, či spíše bylo hrůzostrašné (hlavně poté, co byl za protektorátu Švejk zakázán, a přestaly tak chodit tantiémy). V roce 1942 skončilo rozvodem a Šura se pak protloukala, jak se dalo (dokonce prý uklízela v hotelu). V roce 1963 se přestěhovala do Ústí nad Labem, kde její syn pracoval jako dětský zubař. Ten se pak postaral o v rámci možností důstojný závěr jejího života.

Michail Vasiljevič Frunze (1885–1925) byl sovětský politik a významný vojenský velitel, který patřil k nejbližším Leninovým spolupracovníkům, a dokonce byl považován i za jeho případného nástupce. Velel páté armádě, v jejímž politickém

oddělení působil Jaroslav Hašek. V roce 1921 byl zvolen do ústředního výboru strany a v lednu 1925 se stal předsedou revoluční vojenské rady. V polovině roku 1925 však začal trpět bolestmi břicha a musel být operován. Těsně před smrtí napsal Frunze manželce, že se cítí absolutně zdravý, ale že Stalin trvá na další operaci. Brzy nato 31. října 1925 zemřel na otravu. Je docela pravděpodobné, že za jeho smrt nese odpovědnost Stalin, neexistuje však na to přímý důkaz. Faktem je, že Frunze dostával mnohem větší dávky narkotik, než bylo nezbytné. Příznačné je, že všichni lékaři, kteří Frunzeho operovali, byli popraveni v průběhu stalinských čistek ve třicátých letech.

Vasilij Ivanovič Čapajev (1887–1919) byl jedním z nejslavnějších hrdinů občanské války. Jeho oficiální kult vznikl v Sovětském svazu ve 20. a zejména 30. letech. V roce 1923 o něm jeho spolubojovník Dmitrij Furman napsal poutavý román, z něhož pak čerpalý filmy *Čapajev* (1934) a *Čapajev s námi* (1941). Do scénáře prvního z nich zasáhl sám Stalin, když poradil scénáristům, aby připsali postavu statečné a krásné kulo-metnice. Zároveň byl Čapajev opěvován v písni „*Komandír geroj, geroj Čapajev*“, která v dobách budování socialismu úspěšně pronikla i do našich školních zpěvníků a svým hrdinským patosem uchvátila srdce nejednoho pionýra.

Před válkou jsem se lehkomyšlně oženil,
ale nikdy jsme spolu pořádně nežili.
To až revoluce ze mě udělala jiného
člověka. S tebou je to, Šurinko, úplně jiné.

Haškův pohřeb se konal 6. 1. 1923 na lipnickém hřbitově pod hradem. Haškovo tělo bylo tak opuchlé, že truhlář musel vyrobit obzvláště širokou rakev, kterou z umrlčího pokoje v Haškově lipnickém domku nakonec vytáhli oknem. Mrzlo a k tomu byla vánice. Z Prahy přijeli jen malíř Jaroslav Panuška, věrný kamarád Z. M. Kuděj, Haškův bratr Bohuslav a Haškův syn Riša (který se však se svým otcem viděl jen párkrát v životě). Zbytek smutečního průvodu tvořili místní a truchlící Šura.

Hospoda U České koruny (někdy též U Invalida) patřila hospodskému Alexandru Invalidovi, jenž Haška v noci 25. srpna 1921 ubytoval, když po celodenním tahu, který začal ve Světlé nad Sázavou, dorazil i s malířem Panuškou. Cesta z nádraží ve Světlé běžně trvá dvě hodiny (8 kilometrů), ale první zastávka byla už v nádražní hospodě, pak ve Světlé a v Radostovicích. Invalid vydržel čekat až do noci, neboť Panuška mu slíbil, že přivede hosta, který jistě udělá velkou útratu. Hašek pak dostal pokoj přímo nad pípou a zůstal Invalidovým nájemníkem téměř až do konce života a podstatnou část Švejka napsal (či spíše nadiktoval) přímo zde. Jen pouhé tři měsíce před smrtí se přestěhoval do domku č. 185 pod hradem, který si nechal podle vlastního návrhu přestavět (dnes je v něm Haškovo muzeum).

Zdeněk Matěj Kuděj (1881–1955), vlastním jménem Zdeněk Marian Kuděj, byl legendární cestovatel a dobrodruh. Osudovou se mu stala cesta na zkušenou do Hamburku v roce 1903, neboť tam v hospodě vyhrál v kartách lodní lístek na parník

do USA. V Americe se živil jako dělník, laborant, umývač nádobí, zemědělec, plavčík, kovboj a zlatokop. Po návratu začal své zážitky literárně zpracovávat. Vznikla tak kniha *Bídné dny*, za níž získal finančně dotovanou cenu Zeyerova fondu. Peníze pak využil na cestu do Ruska v roce 1911. V Kyjevě byl pro podobnost s hledaným anarchistou zatčen a strávil půl roku ve vazbě, než byl předán rakouským úřadům. Měl tedy aureolu nejen „tuláka americké prerie“, ale i „vězně báťušky cara“. S Haškem podnikl několik vandrů, na něž literárně vzpomínal v knihách *Ve dvou se to lépe táhne* (1923) a *Ve dvou se to lépe táhne, ve třech hůře* (1927). Ikonickou se stala fotografie otištěná v časopise *Český svět*, na níž společně s Haškem pózuji v dámských koupacích úborech (pochází z května 1912, kdy se vydali na vandr do Plzně pro Haškův honorář). Do světové války narukoval až v roce 1917 (přijel na invalidním křesle a provolával vlastenecká hesla), ale brzy byl z armády propuštěn pro předstíranou duševní chorobu. Po válce se stal tajemníkem Klubu českých turistů a i nadále se živil jako novinář, spisovatel a překladatel. Zvláště čtenářsky oblíbené byly jeho překlady amerického spisovatele E. R. Burroughse, který napsal slavný cyklus příběhů o *Tarzanovi* (Kuděj napsal také úspěšnou parodii *Tarzanova babička*, 1922). Ještě z dob svého přátelství s Haškem si oblíbil kraj kolem Lipnice a Ledče nad Sázavou. Koupil si tu domek a stal se místní rázovitou figurkou (spíše však měl pověst nerudného dědka). O Haškovi napsal knihu vzpomínek, ta však zůstala v rukopise.

Haškův návrat začal 8. 12. 1920, kdy společně se Šurou připluli parníkem Kypros do Štětína (vypluli z Revallu, dnešního Tallinu) a pak vlakem pokračovali do Čech (v té době už Hašek z novin věděl, že policie obsadila Lidový dům a pozatýkala představitele „Kladenské socialistické republiky“). Od 9. do 16. 12. byli Hašek se Šurou v karanténním táboře v Pardubicích a o den později už dorazili do Prahy. Odpoledne 19. 12. si společně vyšli do kavárny Union, aby se „uvedli“ do společnosti. Přijetí bylo zprvu spíše rozpačité, ale alkohol postupně boural všechny bariéry. V podvečer přišel i Longen se svou ženou Xenou a pozval Haška a Šuru na štedrovečerní večeři. Na té tekli alkohol proudem a rozkurážený Hašek nadal všem přítomným, že prohrál revoluci. O několik dní později potkal na Václavském náměstí skupinku rozkurážených legionářů, kteří ho poznali a jako zrádce ho pak i fyzicky napadli.

Prosincová generální stávka proběhla mezi 10. a 17. prosincem 1920 a k jejímu vyvolání vedl spor o vlastnictví sídla sociální demokracie, kterému se říkalo Lidový dům (politické strany měly ze zákona zakázáno vlastnit nemovitosti). Tato budova v pražské Hybernské ulici oficiálně patřila i spolu s tiskárnou dlouholetému předsedovi sociální demokracie Antonínu Němcovi, jenž vystupoval proti bolševické levici. Levice ale dům i tiskárnu zabrala, což si Němec nedal libit, a začátkem prosince 1920 proto policie Lidový dům násilně vyklidila. V odpověď na to vyvolali radikální marxisté generální stávku, která proběhla po celé zemi a na mnoha místech nabyla i podoby přímého

boje o moc (zvláště na Kladensku a Mostecku přerostla málem v povstání). Vedení generální stávky nebylo však jednotné a její ohniska zůstala izolována. V nově vzniklé republice bylo vyhlášeno stanné právo a bylo povoláno vojsko. V době Haškova příjezdu do Prahy byl tento nedomyšlený pokus o puč již úspěšně potlačen.

Emil Artur Longen (1885–1936), vlastním jménem E. A. Pitterman, byl synem notáře a právního poradce arcivévodě Františka Ferdinanda d'Este. Poměrně záhy se u něj projevil výtvarný talent a tím se dostal do konfliktu se svým otcem, který pro jeho umělecké ambice neměl žádné pochopení. Proto se už v patnácti pokusil utéct k divadelní společnosti. Rodina ho pak nechala převézt do Kramerova sanatoria pro nemoci nervové a to byl nejspíš důvod, proč později o sobě Longen rozhlašoval, že je hraběcím levobočkem, který byl dán k notáři Pittermanovi pouze na vychování. V roce 1902 nicméně zdárně odmaturoval a posléze strávil několik let na pražské Akademii výtvarných umění, kterou však nedokončil. A ačkoliv malování nikdy úplně neopustil (stal se spoluzakladatelem modernistické maliřské skupiny *Osma*), větší pozornost nakonec přece jen zaměřil na divadlo. Před válkou působil se svou ženou Xenou v pražských kabaretech a krátce s nimi jako konferenciér vystupoval i Jaroslav Hašek, který v roce 1914 u Longenů na Vinohradech dokonce nějaký čas bydlel. Po válce přijali manželé Longenovi angažmá v kabaretu Červená sedma, který založili Eduard Bass a dr. Jiří Červený. Longen tak navázal na spolupráci s Bassem

z dob raného mládí, kdy společně vystupovali v kabaretu Na poříčí, kde také vznikly jejich pseudonymy: malý a zavalitý Eduard Schmidt se stal Bassem, vysoký a hubený Pitterman se přejmenoval na Longena. V roce 1920 společně s komikem Ferencem Futuristou založil v sále Adria na Václavském náměstí ambiciózní kabaret BUM, v němž vystupovali ti nejlepší komici (Longen, Ferenc Futurista, Eman Fiala, Vlasta Burian, Saša Rašilov, manželé Nollovi, Josef Rovenský). To však vedlo k řevnivosti mezi „hvězdnými“ účinkujícími a kabaret po půl roce zanikl. Longen pak v Adrii otevřel divadlo svých snů, které nazval Revoluční scéna a pro něj sepsal *Manifest*, v němž hlásal, že „**umělec náleží v šik bojující proti diktatuře kapitalismu a buržoazie, i musí se postavit v avantgardu revolučního žvilu**“. Divácky nejúspěšnější inscenací Revoluční scény byla jeho drammatizace Haškových *Osudů dobrého vojáka Švejka*, která měla premiéru 1. 11. 1921 (Longen však k této drammatizaci neměl Haškovo svolení, což vedlo ke krátké rozepři mezi oběma umělci). Hašek pak napsal pro Revoluční scénu dvě hry, které nadiktoval Longenovi, když za ním přijel na Lipnici. Tou první byla satira *Ministr a jeho dítě*, kterou ale cenzura nepovolila, a druhou byla komedie podle námětu E. E. Kische *Z Karlína do Bratislavy parníkem Lanna 8 za 365 dní*. V lednu 1922 zakázala požární komise provoz divadla, a než byly provedeny požadované stavební úpravy, odňala politická správa Longenovi divadelní koncesi. Od léta 1923 působili manželé Longenovi v Burianově kabaretu Rokoko a později v Divadle Vlasty Buriana. Po Haškově smrti o něm Longen napsal několik jedovatých článků (byl

přesvědčen, že spory o drammatizaci Švejka vedly ke krachu jeho Revoluční scény), ale v roce 1928 napsal vzpomínkovou knihu *Jaroslav Hašek*, v níž o svém dávnému příteli vypráví v mnohem smířlivějším tónu.

Xena Longenová (1891–1928), původně Polyxena Marková, pocházela z herecké rodiny. Jejím otcem byl herec a režisér Antonín Marek, člen Švandova divadla na Smíchově, a herci byli i její bratři Vladimír a Jan. S o šest let starším Longenem se seznámila v roce 1910 a okamžitě se do něj zamilovala (byl to světák a urostlý fešák, kterému pro jeho snědou pleť říkala „Indián“) a přes odpor rodičů s ním začala žít. Longen ji začal formovat jako herečku podle svých uměleckých představ. V kabaretech a malých předměstských scénách svůj talent nemohla plně rozvinout, to se jí podařilo až během dvouletého působení v Revoluční scéně (1920–1921), kde vytvořila svou nejslavnější roli prostitutky *Tonky Šibenice*. Po dlouhá léta doufala v angažmá na velké pražské scéně, ale navzdory všemožným příslibům nakonec pouze pohostinsky vystoupila v Langerově *Periferii* (opět v roli prostitutky) ve Vinohradském divadle, a ačkoli se setkala s nadšeným přijetím u diváků i kritiky, stále angažmá nezískala. Herečka, která hrála kurvy, tehdy do zlatých portálů prostě nepatřila. V depresích se propadla do drogové závislosti (kokain, morfium), a dokonce se pokusila o sebevraždu jedem; lékaři ji vypumpovali žaludek a tak ji zachránili. O dva roky později vyskočila zavřeným oknem ze svého žižkovského bytu a během převozu do nemocnice

Já chci a musím být herečka.
V tom je smysl mého života. Já musím
hrát. A musím být milována. Bez toho
prostě nemůžu žít.

v sanitce zemřela. Ještě v roce 1928 o ní Longen napsal biografický román *Herečka* (1929), v němž ze svého úhlu pohledu poodhalil složité peripetie jejich vztahu.

Georgij Jevgeňjevič Lvov (1861–1925) byl ruský kníže a politik. Po únorové revoluci a pádu carského režimu v Rusku byl Lvov 2. března 1917 jmenován premiérem Prozatímní vlády a zároveň ministrem vnitra. Rusko se ale po únoru 1917 zmitalo v totálním chaosu, skutečnou moc v zemi měly sověty, případně místní vládcí, což spolu s neúspěchy na frontě (první světová válka stále zuří) vedlo k pádu Lvovovy vlády 7. července 1917. Po listopadovém bolševickém převratu, který byl později oslavován jako Velká říjnová socialistická revoluce, byl bolševiky zatčen a uvězněn v Jekatěrinburgu. Nakonec byl ale propuštěn a přes Sibiř se dostal na podzim 1918 do USA, kde se marně pokoušel přesvědčit prezidenta Woodrowa Wilsona, aby americká vojska zasáhla proti bolševikům. Wilson po patnáctiminutovém setkání pouze konstatoval, že kníže Lvov má „*parádní vousy*“.

Alexandr Vasiljevič Kolčak (1874–1920) byl ruský admirál a jeden z vůdců bílých v ruské občanské válce. Území, které ovládal mělo přes 300 000 km a žilo na něm 7 miliónů lidí. Jeho vojáci se však na obyvatelstvu dopouštěli násilností. Podle vyšetřování Politické komise složené z bolševiků, eserů a menševiků nechal Kolčak vykonat tresty smrti nad více než 110 000 lidmi údajně sympatizujícími s komunisty. Podle dalšího šetření a vypovědí Kolčakových důstojníků měly být celé vesnice

vyvražděny a vypáleny, pokud jejich obyvatelé „*spolupracovali s bandity*“ (rudými partyzány). Pravdou ale je, že rudí dělali totéž v rámci svého rudého teroru. V roce 1919 začala bolševická protiofenzíva, ve které šla armáda bílých od porážky k porážce. Kolčak utekl z Omsku po Transsibiřské magistrále, kterou v té době měly pod kontrolou československé legie. Ačkoli byl Kolčakovi slíben bezpečný odchod s legiemi z Ruska, Čechoslováci ho museli vydat levicové vládě v Irkutsku, aby jim povolila průjezd (Kolčak byl pak popraven). Tento krok byl bílým hnutím považován za zradu.

Jarmila Hašková (1887–1931), rozená Mayerová, byla novinářka a prozaička. Psala humoristické povídky, romány a knihy pro děti a mládež. S Haškem se seznámila přes společnou kamarádku a okamžitě ho zaujala, protože se stejně jako on zajímala o literaturu a chápala jeho ironický způsob vyjadřování. Byla dcerou zámožného majitele vinohradského domu a spolumajitele štukatérského závodu. Její dva starší bratři byli architektky a měli svůj ateliér, kam Haška často zvali, naproti tomu rodiče se děsili, že jejich dcera chodí s anarchistou, o jehož výtržnostech se píše v novinách. S Haškem navštěvovala kurz ruštiny a společně četli ruské autory, ale i anarchisty, pro které měl Hašek velké sympatie. V dopisech se podepisoval jako Miša, podle ruského anarchisty Michaila Bakunina. Rád také nechával Jarmilu překládat větu „**Učitel žáka miluje,**“ v níž se zrcadlil jejich tehdejší vztah. Jarmila Haška důvěrně oslovovala jako Grůšš, což byla ruská forma jména Richard (hrdinou jejich

romantických snů byl anglický král Richard Lví srdce). Haškovu zálibu v alkoholu chápala jen jako bohémský výstřelek, který v manželství, které si na rodičích vynutila, sám od sebe pomine, až přivedou na svět potomka. Hašek dokonce od tchána získal příslib štedré finanční výpomoci, pokud se zaváže, že přestane pít. S narozením syna Ríšy (20. 4. 1912) přišlo ale kruté vystřízlivění. Šťastný tchán, který se právě stal dědečkem, svěřil Haškovi peníze, aby koupil dětský kočárek. Hašek se cestou stavil v hospodě, aby kamarádům oznámil radostnou novinu, a peníze s nimi propil. O tom, co se stalo pak, zanechala své svědectví Haškova tchyně: „**Jarda však přišel až za čtyři dny. Přisypal se, pivo z něho čpělo na deset honů. Mne popadl takový vztek, že jsem do něj strčila. To víš, já moc síly nemám, ale on, jak jsem do něj štouchla, hned se svalil. Narazil na stůl, udělal si bouli, ale já ho docela nic nelitovala.**“ Takovéto ponižení šel uražený otec opět zapít do hospody. Jarmila odešla s dítětem a s rodiči do jejich vinohradského domu, a když se Hašek vrátil druhý den (anebo nějaký další den) z flámu, našel byt prázdný a pochopil, že svého syna už jen tak neuvidí.

Haškova vojenská kariéra je stejně pozoruhodná, jako celý jeho život. V červenci 1915 „zajal“ Hašek v bitvě u Sokalu 300 Rusů, kteří se chtěli vzdát a konečně narazili na někoho, kdo uměl rusky. Když je pak vedl do zajetí, propukla v zákopech panika, protože se rakouské velení domnívalo, že Rusové protrhli frontu. Za tento hrdinský čin byl Hašek vyznamenán

stříbrnou medailí, kterou si prý připnul na zadnici. O čtvrt roku později se pro změnu sám nechal zajmout Rusy. V dubnu 1916 se v zajateckém táboře přihlásil do československého odboje a začal psát do legionářského časopisu *Čechoslovan*. V červenci 1917 byl vyznamenán Křížem sv. Jiří 4. stupně za to, že v bitvě u Zborova „**jako pisář z vlastní iniciativy opustil plukovní kancelář a přešel k rotám, bojoval s nimi a nesl společně tihu ústupu**“. V říjnu 1917 (podle našeho kalendáře v listopadu), když vypukla bolševická revoluce, psal Hašek do *Čechoslovana* články o tom, že by legie pod vedením Masaryka měly ruské revoluci pomoci (bolševiky přitom zpočátku odsuzoval za to, že do země vnáší chaos), a když se tak nestalo, přešel k bolševikům, kde udělal neuvěřitelnou kariéru. Seznámil se s Leninem, Sverdlovem i Trockým, se kterým se dokonce spráteleil. Nikdo z tehdejších českých komunistů neměl takové známosti jako on. Stal se rudým komisařem a v roce 1919 byl poslán do tatarského města Bugulmy jako jeho velitel (po svém návratu domů o tom napsal povídku *Velitelem města Bugulmy*). Dokonce tehdy přestal i pít, protože rudí velitelé byli za opilství přísně trestáni. Ale v podstatě i nadále působil jako osvětový důstojník a „*tiskový mluvčí*“ Rudé armády (byl politrukem Frunzeho 5. armády). Svým závratným postupem si nejspíš udělal dost nepřátel, a tak je docela možné, že návratem domů si zachránil život. Jeho návrat si vyžádali čeští komunisté, kteří žádali Moskvu o zkušeného revolucionáře, který by jim pomohl provést státní převrat.

František Langer (1888–1965) se stal slavným meziválečným dramatikem, ale začínal jako anarchista a Haškův kumpán (byl i členem Strany mírného pokroku v mezích zákona). S Haškem se znal od raného mládí. Langerovi měli na Vinohradech obchod s lihovinami a stáčírnu vína, kam se Hašek často a rád stavoval na košť. Přitom si vyprávěl s Langerovou nahluchlou maminkou, která si ho velmi oblíbila pro jeho humorné fantasmagorie. Později se jejich cesty rozešly; Langer svědomitě studoval, Hašek nevázaně tropil svá alotria a znovu se potkali až v legiích, kde Langer sloužil jako vojenský lékař. Velmi hezky na Haška vzpomíná v knize *Byli a bylo*.

Arnošt Kolman (1892–1979) působil v Irkutsku jako zástupce vedoucího politického oddělení 5. armády a byl s Haškem v pravidelném služebním styku. Do Rudé armády vstoupil přímo ze zajateckého tábora, neměl tudíž legionářskou minulost. Na jaře roku 1920 byl odvolán z armády do služeb Komunistické internacionály (Kominterny) v Moskvě, čímž se jeho styky s Haškem přerušily. Po roce 1945 se stal předním ideologem a školitelem KSČ, než se znelíbil Gottwaldovi, který ho z této funkce odvolal. Byl rovněž významným matematikem a marxistickým filozofem. Zemřel v emigraci ve Švédsku, kde vydal knihu pamětí *Zaslepená generace*, v níž vzpomíná i na své setkání s Haškem.

Karel Toman (1877–1946), vlastním jménem Antonín Bernášek, patřil do tzv. generace anarchistických buřičů, což byli autoři z velké části sdružení kolem Neumannova časopisu *Nový kult* a jeho olšanské vily. V tomto bohémském prostředí se potkával i s Haškem. Po roce 1918 působil v knihovně Národního shromáždění a jako novinář spolupracoval s Lidovými novinami. Kvůli srdeční chorobě odešel v roce 1925 do penze. Ve své poezii se projevil jako melodický lyrik, který pečlivě váží nejen každý verš, ale i každé slovo, a stal se tak jedním z nejsobitějších českých básníků.

Rudolf Medek (1890–1940) vystudoval učitelský ústav v Hradci Králové a v letech 1909–1914 učil na školách v okrese. V roce 1914 byl povolán do armády, kde absolvoval důstojnický kurs, a poté byl nasazen na ruské frontě. O Vánocích 1915 přešel k Rusům a po pobytu v zajateckých táborech vstoupil do československých legií v Rusku. Účastnil se bitvy u Zborova, která byla prvním ozbrojeným vystoupením legionářů a o níž napsal svou slavnou báseň Zborov. Během Masarykova pobytu v Rusku pracoval jako jeho tajemník. S legiemi se účastnil jejich sibiřského tažení. Po návratu do Československa napsal o pobytu legií v Rusku mnoho prací, z nichž nejvýznamnější byla románová pentalogie *Anabáze* a drama *Plukovník Švec*. S Haškem se znal už od mládí, ale díky odlišným politickým názorům se postupně navzájem odcizili. V letech 1920–1929 byl Medek ředitelem Památníku odboje, pak ředitelem Památníku osvobození (1929–1939).

Koukám, že vás pěkně zničil. Flámovat s ním, to je vždycky o zdraví. Ale nemyslete si, ani on nemá vždycky navrch. Někdy mi tu skučí celý hodiny, než se aspoň trochu zmátoří.

Franta (František) Sauer (1882–1947) proslul jako žižkovský bohém a umělec života, což v jeho případě především znamená, že se dokázal velmi elegantně pohybovat na samé hraně zákona, aniž by přešlápl. Aby se vyhnul frontovému nasazení, poranil si ruku a od té doby byl invalidou. Po válce si zařídil na Žižkově obchod s textilem, ale bohémský naturel jeho podniku nijak nepřál. V listopadu 1918 zorganizoval stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí a během soudu se pak hájil tím, že sloup nechtěl poškodit, ale pouze z vlasteneckých důvodů odstranit. Při příležitosti pětistého výročí bitvy na Vítkově zorganizoval 14. 7. 1920 její rekonstrukci, ale cíleně opil hlavní husitské aktéry, čímž umožnil o něco méně podnapilým křižákům zvítězit. V letech 1921 a 1922 společně s Haškem vydali v sešitech, které se prodávaly po hospodách, *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (první a druhý díl). Svědomitě pečoval také o to, aby se Šura zdokonalovala v češtině, a proto ji naučil všechna sprostá slova, která znal. V roce 1925 vydal vzpomínkovou knihu *In memoriam Jaroslava Haška* a spolu se Stanislavem Klikou napsal memoárovou prózu *Emil Artur Longen a Xena* (1936).

Zrod první Haškovy představy o Švejkovi popisuje Jarmila Hašková ve svém dopise Anně Auředničkové: **„Ráno po probuzení se Hašek svěřil: ‚Nevíš, kde je ten papír, na kterém jsem včera začal psát? Začal jsem psát – a pak jsem nad tím usnul. A byla to taková dobrá myšlenka,**

napadlo mi něco ohromného. A pak jsem to nějak zaspal...‘ Našli jsme papír v truhliku. Byl na něm jenom nadpis: ‚Pitomec u kumpanie.‘ A pod tím: ‚Dal se sám superarbitrovat pro blbost.‘ Hašek si nad tím trochu lámal hlavu a pak mi začal diktovat Švejka. Bylo to v roce 1911 a byla z toho povídka *Dobrý voják Švejk*. ‚Ale není to, co to mělo být. Viš, měl jsem takovou představu něčeho nového, ohromného. A zaspal jsem to.‘“ Haškovi se jeho nová postava natolik zalíbila, že ještě téhož roku nechal Švejka vystupovat v kabaretní scéně *Pevnost (Die Festung)* a jako legionář v Rusku pak napsal povídku *Dobrý voják Švejk v zajetí*. Ale na svou hvězdnou chvíli si Švejk přece jen ještě musel počkat.

Jaroslav Panuška (1872–1958) byl český akademický malíř a jeden z nejznámějších žáků prof. Julia Mařáka. Proslavil se jako krajinář a knižní ilustrátor. Nejraději maloval historické bitvy a výjevy, lákaly ho i mysteriózní náměty. Od roku 1907 jezdil malovat do okolí Lipnice nad Sázavou, kam v roce 1921 přivedl Jaroslava Haška. V Lipnici si pronajímal místnost v patře hostince U České koruny, neboť chtěl namalovat lipnický hrad v jeho zasněžené podobě. S Haškem se poznal v hostinci U Máziů v Jungmannově ulici a hned si ho oblíbil pro jeho smysl pro humor. Podle jedné z haškovských legend byl výlet na Lipnici zcela spontánní. Panuška potkal Haška v hospodě, který si tam jen tak v papučích odskočil se džbánkem pro pivo, slovo dalo slovo a jelo se.

Ivan Olbracht (1882–1952), vlastním jménem Kamil Albrecht Zeman, byl v době vydání Švejka již proslulým komunistickým novinářem a spisovatelem a jeho kladná kritika, otištěná v Rudém právu, Haška upřímně potěšila. Dokonce se v Lipnici pořádal večírek na oslavu tohoto úspěchu, a tak sládek a starosta Sokola Jaroslav Štolc uvařil černou čtrnáctku. Haškův přítel Josef Kolář však cítil jako nanejvýš nepatřičný Olbrachtův výraz „*geniální idiot*“, kterým autora Švejka označil, a dokonce zvažoval žalobu za urážku na cti. Hašek to viděl jinak: „**Víš, Pepičku, já nejsem geniální idiot, v tom se Olbracht opravdu mýlí. Já jsem totiž obyčejný idiot...**“

Karel Noll (1880–1928) působil jako herecký partner Vlasty Buriana, ale proslavil se především jako první představitel Švejka. Když Piscatorovo divadlo v Berlíně (Erwin Piscator byl významný divadelní reformátor) uvedlo ukázkou z filmového zpracování Švejka v Nollově podání, srovnávala německá kritika jeho komiku s Chaplinem.

Max Brod (1884–1968) byl uznávaný pražský německý kritik a spisovatel a spokojený Hašek mu z Lipnice poslal pohlednici s tímto textem: „**Milý pane Brode! Děkuju Vám za Vaši roztomilou kritiku, a mohu-li Vás prosit, pošlete mi, prosím, příslušná čísla novin na mou adresu.**“

O Haškově sexualitě se traduje leccos. Sauer o něm napsal, že „**nebyl nikdy eroticky založen**“, podle jiných byl Hašek skrytý homosexuál. Jisté světlo do této problematiky vnáší událost, k níž došlo v létě 1902 v Kopanicích v Malých Karpatech (mezi Senicí a Trnavou). Devatenáctiletý Hašek zde měl první pohlavní styk, který však měl trvalé následky. V dopise Jarmile z 11. 7. 1908 se takto svěřuje: „**Nikdy jsem žádnou ženu nemiloval, ani tu cikanku, ani tu Maryšku, třebaš jsem s tou poslední spal na seně na Kopanicích u Myjavu v Nitranské stolici... Viděli jsme se dvakrát a podruhé již mně sama nabidla, abych spal u jejich rodičů s ní na půdě. Víš, sloužila ve Vídni, chodila tancit s vojáky a svatá nebyla, nemám jí to za zlé... Ona ale ze smyslné náklonnosti, bez prospěchu hospodářského spala se mnou, jako druhý den s četníkem, svým ženichem. Nebyl jsem žádný vítěz, byl jsem tolik nezkušený, bylo mně osmnáct let pryč, nebo devatenáct, nikdy jsem tak neměl ženu u sebe, která mně všechno nabizela, o čem jsem již věděl, ale neznal ze zkušenosti. A tak ponejprv v Uhrách na Slovensku na své cestě, plné nadšení nad tím ujařmeným národem, nad krásou těch pěkných krajín, nahlédl jsem v tajemství, dosud mně skryté, ve výkon pohlavní, kterému jsem se bránit nemohl...**“ Jarmila Hašková ve svém spisku *O duševním stavu Jaroslava Haška* (rukopis, Památník národního písemnictví) zmínila, že se při svém prvním styku Hašek nakazil kapavkou, kterou ze své vrozené plachosti neléčil a která se díky tomu stala chronickou, což zásadně poznamenalo jeho milostný život.

Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války jsou nejslavnější českou knihou, která byla přeložena do více než 60 jazyků a dočkala se 16 filmových a televizních adaptací včetně zahraničních (britské, německé, rakouské, polské, ruské a ukrajinské). Je to úspěch vskutku neuvěřitelný, zvláště když si přečteme, jak byla oceněna autorská práva v Haškově pozůstalosti: „**Umrtím autorovým mizí zájem čtenářstva, což potvrzuje skutečnost, že IV. Dílu bylo prodáno teprve 8000 výtisků. Pravděpodobně lze očekávat, že v nejbližším desetiletí bude možné uspořádat ještě dvě vydání po 5000 výtisků a honoráře lze odhadnout na 65 000 korun. Po deseti letech bude nově generaci obsah spisu nejasný a sotva se najdou čtenáři pro toto dílo.**“

Víš kolik mrtvých jsem viděl?
Víš kolik? Mrtvých? Jak se dá
těm živým vyprávět o válce?
Jako Medek? Pateticky?
Pak bude brzy další válka.
Patetická? Ne, blbá.
Každá válka je blbá, a proto
by o ní měl vyprávět někdo,
kdo se tváří jako blb,
aby to ti blbové konečně pochopili.

Komorní scéna Aréna, příspěvková organizace
28. října 2, 701 85 Moravská Ostrava
pokladna@divadloarena.cz

Prosíme chodte včas, po zahájení představení
není možný přístup do hlediště.

Foto Roman Polášek

Grafické zpracování Alena Sroková

Divadelní inscenace realizujeme
za finanční podpory
Ministerstva kultury České republiky
a Moravskoslezského kraje.

Činnost Komorní scény Aréna,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována
z rozpočtu města Ostravy.

...u nás jste v dobré společnosti
www.divadloarena.cz

OSTRAVA!!!

MINISTERSTVO
KULTURY

Moravskoslezský
kraj

RENGL

Full HD tisk
printo

MAGAZIN
PATRIOT

FATHER'S
COFFEE ROASTERY